

УДК 343.979:343.341(477)

Т.Д. МОМОТЕНКО, канд. юрид. наук,
Головне управління по боротьбі з корупцією
та організованою злочинністю Служби безпеки
України

ВИНИКНЕННЯ, СТАНОВЛЕННЯ ТА ПОШИРЕННЯ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД

Ключові слова: організована злочинність, організовані злочинні угруповання, правоохоронні органи

В основі виділення організованої злочинності із загального маси протиправної поведінки покладено характер і ступінь організованої взаємодії декількох злочинців при здійсненні пролонгованої кримінальної діяльності за корисними, насильницько-егоїстичним та іншими мотивами. Саме діяльність, що здійснюється групою осіб протягом тривалого часу, а не одиначне групове діяння (хоча останнє досить часто є початком формування організованої злочинної групи) і складає сутність організованої злочинності. Феномен організованої злочинності стосується не тільки і не скільки вчинення конкретних діянь, скільки становлення самого злочинного формування та його кримінальної діяльності.

Нині під організованою злочинністю розуміється динамічна багаторівнева соціальна система, яка складається із різного виду керованих організаційних структур, що займаються кримінальною діяльністю, як бізнесом, та мають систему захисту від соціального контролю [1, с.70–71].

Сучасне розуміння організованої злочинності значною мірою відмінне від тих ознак, які були властиві їй раніше, але такого рівня вона досягла не відразу. Постійний розвиток організованої злочинності зумовлює її кількі-

сні та якісні еволюційні зміни, зумовлені не лише однобічним впливом соціального середовища, але й взаємодією з ним.

Зважаючи на соціальну небезпеку організованої злочинності, дослідженням історії її розвитку займалося чимало зарубіжних і вітчизняних вчених [1; 2–7; 8, с.25–27; 9–14]. З урахуванням результатів дослідження феномену організованої злочинності, викладених у цих наукових працях, та власних наукових досліджень метою статті є дослідження історичних передумов виникнення, становлення та поширення організованої злочинності в державі.

Погоджуючись з В.В. Лунєвим, вітчизняну організовану злочинність можна класифікувати на кримінальну, до сфери якої входить вчинення грабежу, розбою, рекету, шахрайства, бандитизму, вбивств на замовлення та інших аналогічних видів злочинів корисливо-насильницького спрямування, і економічну, паразитуючу на шахрайстві з фінансовими ресурсами, крадіжках в особливо великих розмірах державного і колективного майна, зловживанні службовим становищем, корупції та інших видах злочинів у господарській та фінансовій сферах [7, с.661].

На думку низки фахівців, що займалися цією проблематикою, історичний період, у який відбувалися процеси зародження, становлення та поширення організованої злочинності на території нашої держави, умовно поділяється на три етапи.

Перший етап пов'язаний з появою в Російській імперії, до складу якої тривалий час входила значна частина України, професійної злочинності та окремих ознак організованості у її середовищі. Цей етап зумовлений існуванням певного прошарку людей, які з тих чи інших причин способом свого життя («modus Vivendi») обирали незаконне, злочинне посягання на чужу власність в усіх її видах. Для того, щоб не бути спійманими і покараними, вони постійно відточували свою злочинну майстерність. Чим вищий рівень злочинної майстерності, то довше злочинець уникав ро-

зплати, отримуючи все більші прибутки від своєї «діяльності», що були основним джерелом його існування. Іншими словами, окремі злочинці ставали професіоналами своєї справи, а їх діяльність поступово набувала професійно-організованих форм.

Зародження організованої злочинності у дореволюційний період нашої історії також пов'язано з окремими рисами менталітету слов'ян, у яких відступ від установлених державою правових норм був своєрідною традицією, майже звичаєм. Це не означає, що вчинення злочину (наприклад, крадіжки) тут же позитивно оцінювалося суспільством. Але в уявленні сільської общини, основи тогочасного суспільного укладу, недопустимим було порушення права власності лише своїх членів. Крадіжки та шахрайство щодо інших, особливо більш заможних осіб, як свідчать результати досліджень народних звичаїв кінця XIX століття, не лише не засуджувалися оточуючими, але й досить часто були предметом похвальби злочинця.

Причина такого відношення полягала у наявності системи уявлень, відповідно до яких все те, до чого не прикладена особиста праця його власника, може бути «перерозподілено», звернено у власність іншої особи. І навпаки, все здобуте тяжкою працею, збережене доглядом, вироблене завдяки особистому старанню і вмінню набуває статусу «недоторканого» для інших. На цьому згодом і будувалася вся кримінальна філософія.

Відношення народної традиції до власності, яке представляє собою складний взаємозв'язок норм права, моралі та повір'я, зумовлено непослідовністю у народних поглядах на злочинність. Зазвичай, місцевий злодюжка викликав у населення осуд і страх, досить часто поєднані з жорстким самосудом. Водночас, ватажок злодійської банди або шайки ставав героєм народних легенд, якому приписувалися позитивні риси характеру та доблесні подвиги.

Особливістю появи організованої злочинності корисливо-насильницького спрямуван-

ня у той час було те, що вона зародилася у середовищі професійних злочинців, які згуртовувалися в общини або артілі. Тобто, у даному випадку можна говорити про феномен злочинної общини (артілі), як своєрідної спільноти людей, що об'єдналися завдяки своїй злочинній кваліфікації для заняття кримінальним промислом. Це були стихійні, ситуативні об'єднання за родом кримінальної діяльності: злодійські артілі, артілі жебраків та конокрадів, розбійницькі зграї, тюремні артілі, що розпадалися і знову створювалися в місцях зосередження кримінального контингенту. Тогочасний розвиток суспільства та економічних відносин в державі сприяв тому, що такі злодійські артілі фактично стали коліскою сучасної організованої злочинності.

До цього часу також відноситься поява певних традицій та «законів» злочинного світу, частина яких збереглася до нашого часу: внесення відповідних сум грошей при вступі до «злодійського братства», періодичні внески до спільної «злодійської каси», проведення обряду посвяти, наділення злодія прізвиськом, спілкування між собою на жаргоні – «фені» та ін. [5].

На початку XX століття центри організованої злочинності починають формуватися у великих містах – Санкт-Петербургу, Москві, Києві, Одесі та Ростові-на-Дону. Крім інших видів організованої злочинності у них набула поширення діяльність відносно нечисленних, але стійких і добре підготовлених організованих груп сутенерів, грабіжників банків, шахраїв та фальшивомонетників. Останні дві категорії відносилися до інтелектуальної еліти, «інтелігенції» злочинного світу, бо шахрайство при грі в карти, операції з векселями, акціями та іншими цінними паперами, підrobка дорогоцінного каміння, валютні махінації і таке інше вимагали певного рівня підготовки, планування та віртуозного виконання.

Особливим мистецтвом було підrobлення грошей. У середовищі «базманщиків» досить часто зустрічалися талановиті художники і

гравери, але для заняття цим промислом вимагалася певна мужність – покарання за підробку грошей завжди було одним із самих жорстоких.

Під час Першої світової війни, на хвилі зловживання у сфері прибуткових воєнних поставок та спекуляції на картковій системі, поширилися процеси об'єднання злочинців, що діяли у торговій, фінансовій, промисловій та службовій сферах. Отримуючи надприбутки на військових поставках та спекуляції, організована злочинність швидко дестабілізувала ситуацію у країні. Зловживання владою, привласнення державних коштів і хабарництва чиновників, особливо у сфері розподілу фінансових і товарно-матеріальних потоків воєнного часу, досягло свого апогею. Але дальшому розвитку цього процесу перешкодила відсутність у тогочасної організованої злочинності урівноважуючих та системозахисних механізмів, а також подальша зміна суспільного ладу в державі [12].

Здобуття влади більшовиками у 1917 році та наступна громадянська війна сприяли запровадженню у практику принципово інших засобів та методів боротьби зі злочинцями, але навіть новий політичний режим не зміг остаточно викоринити організовану злочинність.

У цей час надзвичайного поширення набув бандитизм та розбійні напади. Гострий дефіцит продуктів харчування і товарів повсякденного попиту, в свою чергу, сприяв активізації діяльності добре організованих груп спекулянтів та зловживанням у сфері розподілу товарно-матеріальних цінностей. Все це свідчило, що вихід організованої злочинності на новий рівень, пов'язаний із превалюванням злочинів у сфері економіки над злочинністю корисливо-насильницького спрямування.

Після запровадження весною 1921 року нової економічної політики із тіньового обігу була виведена частина капіталів, придбаних у попередній період за рахунок спекуляції, хабарництва, крадіжках державного і колективного майна та відвертого бандитизму. У свою

чергу, відсутність чіткого податкового контролю і законодавчого регулювання підприємницької діяльності, поєднані із тимчасовою відмовою держави від репресивних заходів щодо підприємливих громадян об'єктивно сприяли поширенню організованої злочинності. Організовані злочинні структури, що діяли переважно у сфері економіки, досить швидко прилаштувалися до нових умов, пов'язаних із підприємницькою діяльністю та використанням іноземного капіталу. Особливістю розвитку організованих форм злочинності того часу стало проникнення її представників до владних структур та налагодження зв'язків із корумпованими чиновниками. Не випадково впродовж існування Нової економічної політики хабарництво стало самим поширеним видом злочину серед службових осіб [1, с.71–72].

Відмова від Нової економічної політики та заборона займатися підприємницькою діяльністю сприяли появі в державі тіньової економіки, перетворивши її легальні форми у злочинну поведінку. Основними сферами діяльності організованої злочинності у цей період стає скупка антикваріату, дорогоцінних металів і каміння для наступних махінацій в системі магазинів Торгсину («торгівля з іноземцями»), поява «чорних бірж», крадіжки у сфері торгівлі, постачання, кооперації та використання комісійної і базарної торгівлі для реалізації підпільно виробленої продукції.

У роки Великої Вітчизняної війни та післявоєнний період організована злочинність отримала подальший розвиток, що було зумовлено сприятливими умовами для тіньової економіки на фоні дефіциту товарів, запровадження карткової системи постачання та послабленням жорсткої позиції держави щодо ринкової, у тому числі стихійної, торгівлі в умовах воєнного часу й відбудови країни. Особливого поширення вона набула у сфері розподілу фінансових та товарно-матеріальних цінностей – торгівлі, постачання, кооперації і громадського харчування. Наприклад,

якщо розмір викраденого лише в системі державної та кооперативної торгівлі у 1942 році склав 167 млн крб. то вже у 1945 році ця сума сягала 560 млн крб. [1].

Слід відзначити, що прояви організованої злочинності у зазначений період не мали масового характеру, оскільки її розвиток в СРСР стримувався відсутністю приватної власності, жорсткою кримінальною політикою та командно-адміністративною системою управління. Навіть поява у 30-х роках «зłodіїв в законі» з їх ідеологією, неписаною етикою поведінки та колективними органами управління («сходками») суттєво не вплинула на рівень організованої злочинності. Це було зумовлено як відсутністю корупції та економічною бідністю країни, так і обмеженнями, що унеможлилювали накопичення значного багатства – розмір та кількість індивідуального майна (будинки, квартири, дачі, автомобілі тощо) обмежувався державою, виїзд за кордон ускладнений, а розгульний спосіб життя привертав увагу громадськості, державних і партійних органів та правоохоронців, які в той час досить жорстко реагували на такі прояви.

Другий етап становлення організованої злочинності охоплює 60–80 роки ХХ століття. Це зумовлено тим, що окремі ознаки організованості у діяльності професійних злочинців у сучасному розумінні цього явища почали формуватися саме в 60-х роках минулого століття, після запровадження певних ліберальних змін в економіці та суспільному житті країни. Завдяки цим змінам все більше грошових коштів почало акумулюватися в окремих керівників господарських структур, посадовців та інших підприємливих осіб, що отримувалися через систему зловживань у сфері торгівлі, громадського харчування, побутового обслуговування населення та в результаті діяльності підпільних підприємств (цехів), через які перекачувалися значні обсяги державних товарно-матеріальних ресурсів.

Якщо у зарубіжних країнах незаконна економічна діяльність розвивалася шляхом ви-

бництва переважно заборонених товарів і послуг – наркотики, проституція, порнобізнес, торгівля зброєю, азартні ігри тощо, то в СРСР ділки тіньової економіки (так звані «цеховики») заповнювали ніші, утворені дефіцитом звичайних товарів народного споживання – від одягу і продуктів харчування до поліетиленових пакетів. У порівнянні з минулим часом більшого поширення набули хабарництво, незаконні обладки з фінансовими ресурсами, розкрадання державного і колективного майна та інші види злочинів у сфері економіки.

Реакцією на появу тіньової економіки стала різка активізація професійного злочинного світу – тих, кого називали «зłodіями в законі». Як вважає переважна більшість фахівців, саме на початку 70-х років у європейській частині СРСР почала формуватися вітчизняна організована злочинність у сучасному її розумінні. У деяких азійських та закавказьких республіках цей процес розпочався на декілька років раніше. Саме в цей час фіксуються перші випадки окремих проявів організованої злочинності в правоохоронних органах СРСР.

У 70–80-х роках розвиток організованої злочинності в Україні відповідав загальним тенденціям поширення цього явища в СРСР, можливо, з тією лише відмінністю, що тут не дійшло до таких резонансних злочинів, як факти корупції вищого керівництва держави, махрового хабарництва та масових організованих розкрадань бюджетних коштів, які виявлялися в інших регіонах, наприклад Узбекистані.

Лідери підпільного бізнесу, керівники окремих підприємств та чиновники, що сформували свої капітали за рахунок зловживання службовим становищем, хабарництва або злочинного промислу, згодом самі стали об'єктом вимагання. Підпали автомобілів, будинків і дач, викрадення дітей (саме в 70-х роках з'явився «кіднепінг» – злочин, якого раніше у нашій державі не було), шантаж та катування стали звичними засобами в арсеналі рекетирів. Втім, із заявами до правоохо-

ронних органів про ці злочини жертви, з відомих причин, воліли не звертатися.

Зосередження значних фінансових ресурсів у злочинних авторитетів дозволило їм вийти на новий рівень – формувати і утримувати відносно постійний штат свого угруповання та налагоджувати корупційні зв'язки з окремими посадовцями в державних і правоохоронних органах. Фактично тіньовою економікою фінансувалися два рівні кримінальної піраміди – організовані злочинні угруповання та корумповані працівники державних, правоохоронних і судових органів. Якщо першим платили «податок» за те, щоб убезпечити себе від нападів та безсистемних вимогань, то останнім – за так званий «дах», можливість безперешкодно продовжувати зловживати владою або здійснювати протиправну господарську діяльність та, у випадку викриття, мати сприяння в уникненні покарання або його пом'якшенні. Але незважаючи на активізацію як професійної, так і організованої злочинності їх існування в СРСР на офіційному рівні тривалий час не визнавалося. Поняття «організована злочинність» увійшло в побутову мову та журналістську термінологію лише у другій половині 80-х років. До того часу про організовану злочинність, як реалію нашого суспільства, у засобах масової інформації, на телебаченні та у літературі навіть не згадувалося.

Започатковані наприкінці 80-х років політичні та соціально-економічні реформи у межах так званої «перебудови» усунули обмеження, які стримували розвиток організованої злочинності в СРСР, але не запровадили інших стримуючих важелів. Зміна суспільного ладу, яка супроводжувалася відновленням приватної власності, переходом від планової до ринкової економіки та руйнуванням командно-адміністративної системи управління сприяли перетворенню організованої злочинності в значимий фактор економічного і політичного життя. Цей період відзначався масовою активізацією діяльності злочинних

угруповань насильницького спрямування, рекетом, вбивствами на замовлення, поширенням шахрайства з фінансовими ресурсами, контрабанди, нелегальної міграції та торгівлі людьми.

В умовах кризи, що згодом привела до розпаду Радянського Союзу, проведення відповідних реформ не було належним чином підготовлено й супроводжувалося низкою обставин, що сприяли погравленню і розвитку організованої злочинності. До них відносяться однобокий, по суті конфіскаційний для більшості населення, характер проведення економічних реформ, розпад системи фінансового, банківського і виробничого контролю, руйнування організаційних і правових механізмів господарської діяльності, падіння курсу національної валюти, різка поляризація доходів населення, ідеологічний вакуум та занепад суспільної моралі.

Непідготовлений перехід до ринкової економіки створив у країні такі умови, за яких порушення законів перетворилося на вимушений спосіб життя значної частини населення, а організована злочинність стала вигідною і досить безпечною формою діяльності окремих осіб із найбільш активних прошарків суспільства.

Третій етап розвитку організованої злочинності охоплює період з початку 90-х років до цього часу та характеризується стрімким розвитком і фундаментальними структурними змінами у середовищі організованих кримінальних структур. Потужний імпульс до подальшого розвитку організована злочинність отримала у першій половині 90-х років, коли почали формуватися організовані злочинні угруповання на засадах своєрідного союзу між працівниками адміністративно-господарської номенклатури, ділками від економіки та криміналітетом, які згодом набули постійного та системного характеру.

Цьому сприяла низка негативних чинників, які сформувалися при проведенні недолугих економічних реформ в Україні. До них слід

віднести бездумний відпуск цін на товари повсякденного попиту, що призвів до масового зuboжіння населення, відсутність будь-якої системної підтримки сумлінних підприємців та позбавлення громадян чесно придбаних заощаджень. Усе це відбувалося на тлі стихійного розвитку кооперації, самоусунення держави від управління промисловістю, відмови від монополії на зовнішню торгівлю та виробництва алкоголю при практичній відсутності митних кордонів із країнами СНД. Особливо економічно вигідним для організованої злочинності став неконтрольований процес приватизації державної і колективної власності, поєднаний із різким зниженням балансової вартості основних фондів, та надзвичайне поширення корупції, у тому числі в правоохоронних органах і судовій системі.

Суспільна небезпечність корупції у контексті сучасної організованої злочинності полягає у тому, що вона є умовою існування останньої, складовим чинником її стратегії і тактики, захисним механізмом. Корумповані чиновники та правоохоронці сприяють не тільки безпеці організованої злочинної діяльності, але й створюють режим найбільшого сприяння для протиправних комерційних операцій та усувають перешкоди, коли доводиться мати справу з державними установами. Все це дозволяє організованій злочинності в сучасних умовах не афішувати свою діяльність та unikати зайвої уваги і реакції як з боку офіційних державних органів, правоохоронних структур так і засобів масової інформації та громадськості.

Сукупність перелічених чинників сприяла формуванню фінансово-матеріальної бази організованої злочинності, надавши злочинним угрупованням широкі можливості для перекачування капіталу в криміналізовані комерційні структури. Результатом цих процесів стала поява в організованих злочинних угрупованнях значних фінансових і майнових ресурсів, залучення їх представників до участі у діяльності легальних підприємств і органів

державного управління та виходу цих структур у міжнародну фінансову, торгову і виробничу сферу.

Відбулася зміна напрямів діяльності організованих злочинних угруповань, у результаті чого частина тіньової економіки стала елементом симбіозу злочинних і легальних економічних структур. Набуло широких масштабів організоване розкрадання державних матеріальних, зокрема природних, ресурсів та фінансових коштів. За західним зразком розширилися різні форми експлуатації людських пороків і слабостей (сутенерство, наркобізнес, торгівля зброєю, азартні ігри тощо), рекет, контрабанда, торгівля людьми, захоплення заручників та убивства на замовлення. Високий і надвисокий прибуток залишився ведучим економічним стимулом для всіх форм цієї діяльності.

Налагодження міжнародних зв'язків, активізація міграційних процесів та глобалізаційні процеси сприяли подальшій трансформації, еволюції організованої злочинності, пов'язаним із поширенням її діяльності за межі України.

Таким чином, організована злочинність являє собою специфічну систему виробничих відносин і, як у будь-якій іншій сфері діяльності, потребує адекватної організації (наприклад, законодавством США подібні структури розглядаються як незаконні підприємства). Вона створюється, зазвичай, за зразком відповідних державних та комерційних структур держави, які відповідають історичному етапу її розвитку. Зазначене робить організовану злочинність похідною від конкретного суспільства і держави, де вона розвивається. Саме в силу цієї специфіки соціальна база організованої злочинності та спектр її можливостей в умовах Російської імперії були одні, в період існування тоталітарної системи та командно-планової економіки СРСР – інші, а в перехідний період становлення та розвитку української державності – відмінні від перших двох [7, с.629–630].

Нині організована злочинність в Україні являє собою явище, що на якісно новій основі об'єднує корисливо-насильницьку й економічну протиправну діяльність. Організовані кримінальні структури стабільні, мобільні, ієрархічні, глибоко законспіровані та мають своїх лідерів. Вони постійно прагнуть до розширення масштабів своєї протизаконної діяльності, у тому числі за межами України, мають визначену мету, стратегію розвитку, «позиції» у правоохоронних органах та величезні фінансово-матеріальні ресурси. Сьогодні організована злочинність насамперед інтегрується до органів державного управління, зокрема правоохоронної системи, високоприбуткових галузей економіки та фінансової сфери, у зв'язку з чим є одним із чинників, що становлять реальну загрозу національній безпеці України. Зважаючи на високу латентність, офіційна статистика не дає об'єктивного уявлення про масштаби організованої злочинності та загальний рівень корумпованості сфери економіки, фінансів і господарських відносин.

Враховуючи викладене можна дійти висновку про подальшу еволюційну трансформацію організованої злочинності. Незважаючи на різноманітність внутрішньої побудови, сферу і методи діяльності основними тенденціями та напрямками подальшого розвитку організованих злочинних структур у сучасних умовах є:

- намагання отримати від злочинного промислу максимальний прибуток у мінімальні строки за найменшого ризику;
- формування розгалуженої мережі своїх представництв в інших регіонах, що перебувають у сфері інтересів організованої злочинності;
- використання значних фінансових ресурсів та потужної матеріально-технічної бази, поєднаних із залученням до своєї діяльності висококваліфікованих фахівців та корумпованих представників державних, зокрема правоохоронних, органів;

– чітко визначена тенденція до розширення нових сфер впливу, проникнення у сферу політики, правоохоронну і судову системи та об'єднання у так звані «кримінальні альянси» для реалізації масштабних кримінальних «проектів».

ЛІТЕРАТУРА

1. Богданов С. В. Организованная преступность в экономической сфере ССР в 1930–1950 годы: особенности воспроизводства, масштабы, формы проявления / С. В. Богданов, А. Л. Репецкая // Криминологический журнал ОГУЕП. – 2011. – № 4. – С. 70–79.
2. Басецкий И. И. Организованная преступность : монография / И. И. Басецкий, Н. А. Легенченко. – Мн. : Академия МВД Республики Беларусь, 2002. – 551 с.
3. Воронин Ю. А. Транснациональная организованная преступность / Ю. А. Воронин. – Екатеринбург : Изд-во УрГЮА, 1997. – 72 с.
4. Гуров А. И. Профессиональная преступность: прошлое и современность / А. И. Гуров. – М. : Юрид. литература, 1990. – 287 с.
5. Калпинская О. Е. Особенности возникновения и развития организованной преступности в дореволюционной России / О. Е. Калпинская // Юриспруденция. – 2011. – № 20 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.pravorggu.ru/2010_20/10kalpinskaya_10.shtml.
6. Калпинская О. Е. Эволюция организованной преступности в СССР в послевоенный период / О. Е. Калпинская // История государства и права. – 2010. – № 5. – С. 25–27.
7. Лунеев В. В. Курс мировой и российской криминологии: в 2-х т. / В. В. Лунеев. – М. : Изд-во Юрайт, 2011. – Т. 1. – 1003 с.
8. Організована злочинність в Україні та країнах Європи : посібник / за заг. ред. О. М. Джужі. – К. : Нац. ун-т внутр. справ, 2007. – 248 с.
9. Основы борьбы с организованной преступностью : монография / под ред. В. С. Ов-

чинського, В. Е. Эминова, Н. П. Яблокова. – М. : Инфра-М, 1996. – 400 с.

10. Организованная преступность / под ред. А. И. Долговой, С. Д. Дьякова. – М. : Юрид. лит., 1989. – 352 с.

11. Погорецький М. А. Організована злочинність в Україні: тенденції розвитку та заходи протидії / М. А. Погорецький // Боротьба

з організованою злочинністю і корупцією. – 2007. – № 16. – С. 99–110

14. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007– . – Кн. 2: Кримінологічна характеристика та заповігання вчиненню окремих видів злочинів. – 2007. – 712 с.

Момотенко Т. Д. Виникнення, становлення та поширення організованої злочинності в Україні: історичний огляд / Т. Д. Момотенко // Форум права. – 2015. – № 1. – С. 182–189 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2015_1_32.pdf

Проведений історичний аналіз виникнення, становлення та поширення організованої злочинності в Україні, зроблена її періодизація, розкрито сутнісні риси. Виокремлено три етапи розвитку організованої злочинності в державі, на кожному з яких охарактеризовано напрями і зміст діяльності організованих злочинних угруповань.

Момотенко Т.Д. Возникновение, становление и расширение организованной преступности в Украине: исторический обзор

Проведен исторический анализ возникновения, становления и расширения организованной преступности в Украине, сделана ее периодизация, раскрыты существенные черты. Выделено три этапа развития организованной преступности в государстве, на каждом с которых охарактеризовано направления и содержание деятельности организованных преступных группировок.

Momotenko T.D. Origin, Becoming and Distribution of the Organized Crime in Ukraine: Historical Review

The given article deals with the historical analysis of emergence, settling and dissemination of the organized criminal activity in Ukraine. In the article it is presented its periodization, characteristic features. It is distinguished three periods of the organized criminal activity development in the state, on the each of which it is characterized the directions and contents of organized criminal associations activity.